

5. Melléklet

5.1. A spontán beszéd leírata

Az elhangzó válaszok lejegyzése a BEA beszélt nyelvi adatbáziséhoz hasonlóan készültek: a szöveget helyesírásban, de központozás nélkül jegyeztem le. Nagybetűk csak a tulajdonneveket jelölik. A szüneteket és a szóbeli szüneteket is □ jelöli. A hezitálásokat az elhangzásnak megfelelően, három betűvel jelölöm. A nyújtásokat (megkülönböztetésképpen) két betű jelöli. A grammatikai hibákat, hangkihagyásokat szögletes zárójelek között tüntetem fel. A megakadásjelenségek félkövérrel szedettek (Gósy 2008). A műszerekkel elemzett spontán beszéd az asperger-szindrómás kamasz Esély műsorban elhangzó megnyilvánulásai. Roland összes megnyilatkozása 167 s (2, 78 min), ez öt válaszából adódik össze:

kék **azér[t]** mert e betűk vannak a szeretet **szóval** [szóban] □ (0,215 s) és **ööö** (0,629 s) □ (0, 344) és □ (0, 296 s) **hát** ezért és az e betű az nekem kék □ (0,5 s) és ezért kék a sárga meg □ (0,4 s) **öhm** (0, 65 s) □ (0,12 s) ennek több □ (0, 16 s) **vona[t]kozása** is **öhm** (0,549 s) lehet, mivel **aa** férfi általában a Napot jelképezi és **aa** □ (0, 432 s) Föld □ (0, 103 s) pedig **ööö** (0, 278 s) kék zöld türkizkék **ööö** (0, 621 s) **színekkel** [színekben] □ (0, 111 s) bővelkedik és a férfi és a nő **felbon[t]hatatlan szer[e]tetközössége** □ (0, 485 s) vagy lehet az is hogy az egyik Isten a másik Szűz Mária azaz hogy földi és emberi **ööö** (0, 617 s) összetalálkozás és a megváltás (össz: 32 s)

emlékeztem a párizsi **uta'zásomra** a családommal □ (0, 255 s) és ott nagyon sok impresszionista képet láttam □ (0, 502 s) és próbáltam úgy előadni □ (0, 743 s) azt a képet **ööö** (0, 413 s) amit lefestettem □ (0, 392 s) hisz egy picit megtetszett ez a stílus □ (0, 12 s) és □ (0, 912 s) lényegében a szeretet az egyik alapelve az embereknek □ (0, 83 s) hisz anélkül nem létezik kommunikáció **hiisz ööö** (0, 409 s) □ (0, 271 s) a szeretet igény is hogy igényem van a másik ember közösségére □ (0, 279 s) találkozás a másikkal vagy Istennel vagy embertársammal □ (0, 16 s) és □ (1, 25 s) **ezér[t]** a legfontosabb a szeretet meg egyrészt **ezz** egy örömteli □ (0, 752 s) **áhm** (0, 36 s) érzélem is □ (0, 103 s) hisz van a szeretet ellentéte is ami viszont a gyűlölség □ (0, 264 s) amivel **ugyanú□**(0, 103 s)**gy** □ (0, 352 s) kifejezzük **aaz** érzelmünket csak az egy negatív érzélem ami rossz szándékot szül □ (0, 248 s) a szeretettel pedig **ööö** (0, 379 s) □ (0, 328 s) megnyerjük **[muu]** másokat Istennek hogyha □ (0, 696 s)

vallásosak vagyunk meg □ (1, 44 s) **meg** boldogságot adunk tovább a másik embernek (össz: 55 s)

a □ (0, 111 s) Vadaskert **ööö** (0, 605 s) kórházból hallottam erről a foglalkozásról ahol nagyon sok embernek segítenek **ööö** (0, 475 s) és ez egy hatalmas előrelépés volt számomra hogy ide **bek bekerülhettem** hisz **aa** társaság **ööö** (0, 497 s) meglehetősen jó □ (0, 112 s) és az iskola itt is beéri véleményem szerint izgalmas foglalkozásokon vehetünk részt, □ (0, 152 s) **ööö (0, 327 s)** □ (0, 248 s) poénokban gazdag □ (0, 168 s) le se lehet tagadni □ (0, 8 s) és **ööö** (0, 375 s) □ (0, 240 s) foglalkozunk valamilyen formában a művészettel, rajzolás[**sal**], festés[**sel**] □ (0, 104 s) és ez nekem nagy örömet jelent hisz magam is szeretem a művészetet □ (0, 592 s) különösképpen a zenét □ (0, 120 s) **ööö** (0, 664 s) □ (0, 143 s) és **ööö** (0, 289 s) □ (0, 928 s) nálunk a foglalkoztatók is sok olyan ismerőssel fel tudtam venni a kapcsolatot □ (0, 378 s) klubban kívüli **ööö** (0, 389 s) ismerősökkel **akik** □ (0, 383 s) **akikkel** egyébként nehéz lett volna (össz: 43 s)

máshogy gondolkozunk □ (0, 256 s) ez **aea** zelsődleges szempont □ (1, 279 s) máshogy látjuk a világot □ (0, 767 s) beszédképességü[**n**]**k** nem annyira jó □ (0, 704 s) de be tudják mutatni hogy ők is **ööö** (0, 277 s) □ (0, 224 s) képesek barátkozni és szükségük van az emberi kapcsolatokra attól függetlenül hogy képekben képesek gondolkodni □ (0, 216 s) jómagam **ööö** (0, 224 s) képek alapján tanulok □ (0, 455 s) és ez befolyásolja a tanulmányi átlagomat jó irányban. (össz: 22;8 s)

tömegközlekedés meg minden egy aspergeresnek □ (0, 141 s) egy attribútuma □ amit nagyon **szeret[ünk]** □ (0, 375 s) csinálni, és erre külön □ (0,1 46 s) **ööö** (0, 187 s) klub is van □ (0, 588 s) amiin □ (0, 224 s) **aminek** az **egyik vezetője vagy egyik előkelő embere** □ (0, 119 s) a Tüskevár egyik tanulója a Stefka Dani (össz: 15 s)

5.2. A szövegértési feladatsor

Egy új színrend: a címertan

(1) Az első címerek a 12. században születtek. Megjelenésüknek a csatamezőn és a lovagi tornákon egyszerű materiális oka volt: a harci felszerelés fejlődése. A sisak és a páncéling felismerhetetlenné teszik a lovagokat, ezért elkezdenek a pajzsuk nagy felületére különféle alakokat (állatokat, növényeket, mértani alakzatokat) festeni, ami segíti felismerni őket a csata forgatagában. De ez az érv nem magyaráz meg mindent. Ennél jóval lényegesebb oka a címerek megjelenésének az új társadalmi rend, amely átalakítja az uralkodó osztályt. Az ekkor egyre jobban elterjedő apai ágon öröklődő családnevek és gyorsan változó öltözködési szokások mellett a címerek lesznek egy új, átalakuló társadalom identitásának új formái. Először egyediek és csak a harcosokhoz tartoznak, de apránként kiterjednek az egész rokonságra, és a nemesi családokban öröklődővé válnak. A nők is elkezdik használni. Később a 13. század során használatuk elterjed a papság, a polgárság, a kézművesek, sőt, néhány vidéken még a parasztság tagjainak körében is. Végül pedig, valamivel később, különböző csoportok készítenek címet: városok, céhek, apátságok, káptalanok, különféle intézmények és bíróságok.

(2) Társadalomjogi szempontból helyre kell tennünk egy közkeletű tévedést, amelynek semmi történeti alapja nincs: nem igaz, hogy csak a nemeseknek lett volna joguk a címerhez. Semelyik történeti korban, egyetlen országban sem volt a címerviselés valamely társadalmi osztály privilégiuma. Minden egyén, család, csoport vagy társaság mindig és mindenhol szabadon választhatott és használhatott egyéni címet, azzal az egyetlen feltétellel, hogy nem bitorolhatta el valaki másét. Éppen ezért, minthogy egyszerre identitásjelzések, a birtoklás jelei és díszítőelemek, számtalan tárgyon, műemléken, dokumentumon találhatók meg, melyek azonosíthatnak.

(3) A címerek két elemből állnak: formákból és színekből, amelyek egy különböző kontúrú pajzson foglalnak helyet. A háromszög alak, amely a középkori pajzsokból származik, egyáltalán nem kötelező, csupán ez a legelterjedtebb. Ennek közepén a színek és a formák felhasználása szabályozott, nem sok, de szigorú szerkesztési szabály érvényes rájuk. Ezek az előírások különböztetik meg legnyilvánvalóbban az európai címereket más emblématípusoktól, amiket más kultúrák használnak. A legfontosabb szabály a színhasználatra vonatkozik. Az alakokkal ellentétben, melyek repertóriumra nyílt, a színekből csak néhány áll rendelkezésre (hat volt általánosan elterjedt a középkorban), és a francia heraldikai nyelvben saját nevet viselnek: arany (or), ezüst (argent, fehér), vörös (gueules), kék

(azur), fekete (sable), zöld (sinople). Megfigyelhető, hogy a középkor óta ezek maradtak a nyugati kultúra alapszínei.

(4) (...) A címertan nem akárhogyan alkalmazza a hat színt. Két csoportba osztja őket: az elsőbe a fehér és a sárga tartozik; a másikba a vörös, a fekete, a kék és a zöld. A színek alkalmazásának alapszabálya tiltja két ugyanabba a csoportba tartozó szín egymásra vagy egymás mellé helyezését (az egészen apró részleteket leszámítva). Vegyük azt a példát, ahol a címeren egy oroszlán szerepel. Ha a mező színe fekete (sable), az oroszlán lehet fehér (ezüst), vagy sárga (arany), de nem lehet kék (azur), vörös (gueules), sem zöld (sinople), hiszen ezek ugyanabba a csoportba tartoznak, mint a fekete. És fordítva, ha a címermező fehér, az oroszlán lehet fekete, kék, vörös, vagy zöld, de sárga nem. Ez az alapvető szabály a heraldika kezdetei óta létezik, és mindig mindenhol tiszteletben tartották (a szabály megszegése egy címercsoportnak ritkán több, mint 1%-ánál figyelhető meg). Feltételezik, hogy a római hadsereg hadi jelvényeiből és lobogóiból ered – melyek hatása az első címerekre jelentős volt – és elsősorban a láthatóság kívánalmával függött össze. Az első, mindig bikróm címerek valójában olyan vizuális jelek voltak, melyeket messziről is látni kellett. De ez nem elegendő a minden előzmény nélkül feltűnő szabály mélyebb okainak megmagyarázására. Valószínűleg része van benne a feudalizmus korának gazdag színszimbolikájának is, mely ekkoriban megy át teljes átalakuláson. Az új társadalmi rendnek – annak, amelyik az 1000. év után alakul ki Nyugat-Európában – egy új színrend felel meg: a fehér, a vörös, és a fekete már nem a három alapszín, mint az ókorban és a kora középkorban volt. Ezentúl a kék, a zöld, és a sárga ugyanazt a szerepet tölti be a társadalmi életben és a vele összefüggő szociális kódban.

(5) Az ekkor megszülető heraldika egyike ezeknek a kódoknak, és talán a legeredetibb. Egy szorosan körülhatárolt világban születik – a háborúk, a lovagi tornák és a lovagság világa ez -, de gyorsan elterjed az egész társadalomban, és ráerőszakolja a saját osztályozását és értékrendjét, például azzal, hogy a színek hierarchiáját is átalakítja. (...)

(Michel Pasoureau: A fekete: egy szín története. Bp. Kalligram, 2012)

1. Mikor születtek az első címerek?
2. Mi volt megjelenésük oka?
3. Hogyan terjedt a társadalomban a címerhasználat szokása?
4. Kinek lehetett címere?
5. Mi volt a címerhasználat feltétele?
6. Milyen elemekből áll egy címer?
7. Milyen színek találhatók a középkorban egy címeren?

8. Hogyan csoportosítják a színeket?

1. csoport	2. csoport

9. Az alábbiak közül melyik címer(ek) szabályos(ak)? Jelöld X-szel!

Kék mezőben zöld oroszlán

Zöld mezőben kék sas

Fehér mezőben vörös medve

Vörös mezőben kék sárkány

10. Miért volt ez a szabály?

11. Melyek voltak az alapszínek az 1000. év előtt Nyugat-Európában?

12. Milyen világban születik meg a heraldika?

13. Magyarázd meg a következő szavak jelentését:

céh, privilegium, bitorolni, heraldika, hierarchia

14. Fogalmazd meg saját szavaiddal a következő kifejezéseket:

„Ezek az előírások különböztetik meg a legnyilvánvalóbban”

„Elsősorban a láthatóság kívánalmával függött össze”

15. A szöveg alapján dönts el, hogy a következő állítások igazak vagy sem. Jelöld I, illetve H betűvel!

Tegnap találtam egy a káptalan címerével megjelölt lovat.

Egy parasztot 25 botütésre ítélték, mert címet használt.

Nem bűn más család címerét használni.

A középkorban sok 10-12 színből álló címet használtak.

A feltűnő, jól látható címet ízléstelennek tartották, ezért tiltották.

16. Írj egy rövid vázlatot a szöveghez!

17. A színek jelölésével tervezz magadnak egy szabályos címet!

5.3. A szövegalkotás feladata

„A medve az Ördög. Sötét és szőrös, mint az, kegyetlen és ártalmas, ugyanúgy szereti a sötét és titkos helyeket. Különbözik is hova tűnik a medve, amikor minden évben téli álomba vonul? A sötétség birodalmába, tehát a pokolba. Ezért a felsorolhatatlanul sok a bűne: brutalitás, gonoszság, paráznaság, tisztátalanság, mohóság, lustaság, harag.”

(Michel Pastoureau: A fekete egy szín története. Bp., Kalligram, 2012)

Ez egy koraközépkori teológiai vélemény a medvéről, Szent Ágoston nyomán. Egyetértesz vele? Fejtsd ki véleményedet, hivatkozz lehetőleg irodalmi példákra is, legalább két oldalban!

6. Bibliográfia

- Balázs Anna 2000. Az autista gyermekek az oktatásban és az iskolában. In: Illyés Sándor (szerk.) *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE BGGyk. Budapest. 629–654.
- Baron-Cohen, Simon – Bolton, Patrick 2000. *Autizmus*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Bognár – Bíró – Marossy-Dévai 2009a. Autista tanulók a közoktatási rendszerben. In: Petri Gábor, Vályi Réka (szerk.) *Autizmus-tény-képek*. Autisták Országos Szövetsége. Jelenkutató Alapítvány. Budapest. <http://www.esoember.hu/file/autizmus-teny-kepek.pdf> (2013. november 8.)
- Bognár – Bíró – Marossy-Dévai 2009b. Autizmussal diagnosztizált népesség a közfinanszírozott egészségügyi és a közoktatási rendszerben. In: Petri Gábor, Vályi Réka (szerk.) *Autizmus-tény-képek*. Autisták Országos Szövetsége. Jelenkutató Alapítvány. Budapest. <http://www.esoember.hu/file/autizmus-teny-kepek.pdf> (2013. november 10.)
- Csányi Yonne 2000. A speciális nevelési szükségletű gyermekek és fiatalok integrált nevelése-oktatása. In: Illyés Sándor (szerk.) *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE BGGyk. Budapest. 377–408.
- Gosztonyi Judit 2009. Fejlesztő foglalkozások autista gyermekkel. In: M. Tamás Márta (szerk.) *Fejlesztőpedagógia*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. 359–365.
- Gádoros Júlia 2007. A gyermekpszichiátria körébe tartozó zavarok. In: Füredi János – Németh Attila – Tariska Péter (szerk.) *A pszichiátria rövidített kézikönyve*. Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest. 419–433.
- Gósy Mária 2003. A spontán beszédben előforduló megakadásjelenségek gyakorisága és összefüggései. *Magyar Nyelvőr* 127. 257–277.
- Gósy Mária 2004. *Fonetika, a beszéd tudománya*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Gósy Mária 2005. *Pszicholingvisztika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Gósy Mária 2008. Magyar spontánbeszéd-adatbázis – BEA. *Beszédkutató* 197–204.
- Havasi Ágnes 2008. Az autizmussal élő gyermekek nevelése-oktatása – amikor a hagyományos nevelés kudarcba fullad. In: dr. Borbély Sjoukje (szerk.) *Kezünkben a diagnózissal*. Kézenfogva Alapítvány. Budapest. 73–94.
- Hoffmann Judit – Mezeiné Dr. Isépy Mária 2006. Az autizmussal élők személyiségfejlesztésére irányuló gyógypedagógiai tevékenység. In: Uő. *Gyógypedagógiai alapismeretek*. Comenius Kft. 134–144.

Irányelvek = EMMI rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról. *Oktatási és Kulturális Közlöny*. 2012. november.

<http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/32/PDF/2012/22.pdf> (2014. január 2.)

József Attila 1980. *József Attila összes költeménye*.

<http://mek.oszk.hu/00700/00707/00707.pdf> (2014. január 15.)

Lord, Carherine – Rutter, Michael 1996. *Autizmus és pervazív fejlődési zavarok*. Autizmus Alapítvány. Budapest.

Köznevelési törvény = A nemzeti köznevelésről. *Magyar Közlöny* 162. 2011.

ÉKsz. = Juhász József – Szőke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós 1980. *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Mesibov, Gary B. 2008a. Az autizmus kultúrája In: Mesibov, Gary B. – Shea, Victoria – Scopler, Eric et al. (szerk.) *Az autizmus spektrumzavarok TEACCH szemléletű megközelítése*. Kapocs Kiadó. Budapest. 29–44.

Mesibov, Gary B. 2008b. Strukturált Tanítás In: kultúrája In: Mesibov, Gary B. – Shea, Victoria – Scopler, Eric et al. (szerk.) *Az autizmus spektrumzavarok TEACCH szemléletű megközelítése*. Kapocs Kiadó. Budapest. 45–64.

Mesibov, Gary B. 2008c. Kommunikáció In: kultúrája In: Mesibov, Gary B. – Shea, Victoria – Scopler, Eric et al. (szerk.) *Az autizmus spektrumzavarok TEACCH szemléletű megközelítése*. Kapocs Kiadó. Budapest. 71–111.

Nat 2012 = Nemzeti Alaptanterv. *Magyar Közlöny* 66. szám.

Schopler, Eric 2008. A TEACCH-program eredete és története. In: Mesibov, Gary B. – Shea, Victoria – Scopler, Eric et al. (szerk.) *Az autizmus spektrumzavarok TEACCH szemléletű megközelítése*. Kapocs Kiadó. Budapest. 9–23.

Szilvásy Zsuzsanna 2010. *Foglalkozunk vele: Fókuszban az autizmus*. <http://mek.oszk.hu/10600/10666/10666.pdf> (2014. január 2.)

Tőke-Farkas Vanda 2011. Autizmus spektrumzavarban szenvedő, nem beszélő gyermekek nyelvi fejlesztésének lehetőségei. Esettanulmány. In: Gecső Tamás – Kiss Zoltán szerk., *Az alkalmazott nyelvészet integritásának kérdései*. Tinta Könyvkiadó. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 112. 254–261.

Valent Brigitta 2010. Középiskolások spontán narratíváinak jellemzői. *Beszédkutató* 199–210.

Egyéb felhasznált anyagok forrásai:

Az *Esély* című műsorban az Aspergeres Fiatalok Művészeti Klubja: http://videotar.mtv.hu/Videok/2013/06/07/13/Esely_2013_junius_7_.aspx (2013. szeptember 8.); <http://www.youtube.com/watch?v=jISQYYPIwIE> (2014. január 4.)

A 2013-as középszintű magyar nyelv és irodalom írásbeli érettségi javítókulcsa: http://dload.oktatas.educatio.hu/erettsegi/feladatok_2013tavasz_kozep/k_magyar_13maj_ut.pdf (2013. december 10.)

(1)1. kép (az autizmus tünetei): http://www.authelp.ro/kepek/file_2d3355343f16.jpg (2013. december 11.)

(2) 4. kép: Az Aspergeres Fiatalok Művészeti Klubjának nyári táborának a plakátja <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=383813748390939&set=pb.102170253221958.-2207520000.1387361228.&type=3&theater> (2013. december 20.)